

DOI 10.31651/2524-2660-2022-3-33-39
ORCID 0000-0002-7184-1822

ШЛІХТА Ганна Олександрівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри інформаційно-комунікаційних технологій
та методики викладання інформатики,
Рівненський державний гуманітарний університет
e-mail: hanna.shlikhta@rshu.edu.ua

УДК 378.018.8:004-051]:174(045)

**ФЕНОМЕН «ДЕОНТОЛОГІЯ» В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІТ-ГАЛУЗИ**

Проаналізовано дослідження феномену «деонтологія», виокремлено принципову роль деонтологічного аспекту в професійній підготовці майбутніх фахівців ІТ-галузі. Справедливим наслідком є зростання уваги до освітньої складової формування корпусу фахівців у галузі комп'ютерних наук й інформаційних технологій. Базовою тезою нашого дослідження є якісна професійна підготовка фахівців ІТ-галузі, що не можлива без формування аксіологічної культури й деонтологічного типу мислення. Отже, метою статті аргументовано довести тезу, що якісна професійна підготовка фахівців ІТ-галузі, яка не можлива без сформованої деонтологічної компетентності.

Базова теза дослідження підтверджена науковими матеріалами філософів та сучасними дослідниками. У науковій практиці паралельно використовують декілька термінів для позначення відповідного розділу етики: деонтологія, етика обов'язку, теорія належного. У наших міркуваннях ми головно вживатимемо термін «деонтологія», що свого часу був запроваджений у науковий обіг британським мислителем Джеремі Бентамом у праці 1834 року «Деонтологія або Наука про мораль».

Ключові слова: вища освіта; професійна освіта; деонтологія; наука про мораль; фахівці ІТ-галузі.

Постановка проблеми. У межах деонтологічного інтуїтивізму обов'язок оголошується незалежним від блага. Англієць Гарольд Причард вважав, що раціональних аргументів обґрунтування моральних

обов'язків не існує, адже вони очевидні самі по собі, вічні та незмінні [1]. Теорію самоочевидних обов'язків обґрунтовує і англієць Девід Росс, який виокремлює обов'язки спрямовані у минуле (наприклад, обов'язок дотримуватися обіцянки або відшкодувати збиток) і майбутнє (обов'язок добродійності і справедливості) [2]. Загалом Росс формує сім основних обов'язків, які вважав моральними абсолютами. Показово, що і Причард, і Росс, слідом за Кантом, проголошували виконання моральних обов'язків атрибутом людськості, а необхідність реалізації обов'язків помістили у гуманістичний контекст.

Мета статті. Гуманістичний пафос виявляється і в теорії справедливості Джона Ролза, в межах якої він визнає зв'язок між принципами належного і прагненням до блага (індивідуального й суспільного). Зокрема, належність до соціуму передбачає прийняття індивідом певних правил і обов'язків цього соціуму. При цьому, фундаментальним обов'язком особистості Ролз визначає необхідність підтримувати і розвивати справедливі інституції, тобто виявляти суспільну активність, що ґрунтується на відчутті справедливості і усвідомленні своїх обов'язків перед суспільством [3, с. 461]. Для нас вказане твердження має принципове значення, адже показує, що

деонтологічні переконання мають не статичний, а динамічний, діяльнісний ефект – спонукають особистість до певних вчинків, що не суперечать моральним принципам і деонтологічним настановам (нормам і вимогам). Отже, метою статті аргументовано довести тезу, що якісна професійна підготовка фахівців IT-галузі, яка не можлива без сформованої деонтологічної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Проблему мотивації до належної поведінки активно досліджував ще один послідовник Канта – американець Томас Скенлон [4]. Принциповим для контексту нашого дослідження є позиція дослідника, що належний характер певної дії заснований на духовних і душевних якостях особистості й обґрунтовується фактом загальної (суспільної) моральної виправданості певних вимог і норм поведінки. Моральне ж виправдання за Скенлоном досягається апеляцією до таких цінностей як-от справедливість, рівність, терпимість, права людини, свобода слова. Тобто, міркування американського дослідника є ще одним підтвердженням, що етикою належного в обґрунтування моральних дій покладено універсальні цінності, а між деонтологією і аксіологією існує тісний зв'язок.

Наведений вище історичний екскурс щодо генези деонтології вказує на доволі тривалий період її дисциплінарного оформлення, який і досі не фіналізований. Нині класика деонтології персоналізована такими постатями як Джеремі Бентам, Іммануїл Кант, Девід Росс, Гарольд Причард, Джон Роулз, Томас Скенлон. Генезо-історичний аналіз перебігу розвитку деонтології на підставі історичного підходу дозволяє констатувати ситуацію множинності трактувань її наукового статусу, що концептуалізується у таких її визначеннях: 1) розділ етики (етика обов'язку) [5; 6; 7; 8]; 2) наука про професійну поведінку [9; 10; 11]; 3) прикладний розділ професійної етики, предметом якого є проблематика формування службового імператива, морально-правових норм поведінки й професійного обов'язку фахівця у процесі реалізації професійних функцій [12; 13; 14; 15]. Зрештою, вивчення наявних напрацювань у галузі деонтологічного знання дає підстави стверджувати про характерну для останніх десятиліть більшу інтенсивність деонтологічних досліджень прикладного характеру, намагання формалізувати теоретичні здобутки деонтології у практичному контексті (різних варіантах професійного комуніка-

тивного простору в основі яких відношення «людини – людина» і «фахівець – клієнт») [10–19].

Фактичним наслідком означеної наукової ситуації у царині деонтологічного знання є своєрідне звуження змісту терміну «деонтологія» до характеристики проблем людського обов'язку, що потрактовується як внутрішнє переживання примусу, що задається етичними цінностями. «Деонтологія намагається науково обґрунтувати необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства у гармонійному поєднанні особистого і суспільного» [20, с. 56]. Водночас, у сучасній моральній філософії деонтологію прийнято відносити до нормативних теорій, а основним предметом її досліджень визнається 1) природа вибору належної поведінки (дотримання обов'язку) [21], 2) з'ясування того, що є або має бути нормою, заснованою на людському обов'язку, 3) визначення орієнтирів для фахівця певної галузі стовно бажаної чи небажаної поведінки під час виконання його/її професійних обов'язків [7]. Особливе місце у переметному полі деонтології займає проблематика обґрунтування ідеалу, норм й зв'язку між ними, оскільки вказані феномени постають як фундаментальні фактори морального регулювання [22]. З іншого боку, «принципова відмінність між етикою та деонтологією, яка полягає у ставленні до основної цінності: в етиці – це мораль, в межах деонтології – обов'язок» [6, с. 102]. Зрештою, деонтологічна етика усталено «вважає певні дії добрими, інші – поганими незалежно від наслідків, а з огляду на їхню відповідність чи невідповідність принципу, переконанням, обов'язку» [23, с. 149].

В експертному середовищі прийнято вважати, що принциповою характеристикою наявних нині деонтологічних концепцій є обстоювання ідеї, «що (моральне) право (обов'язок, як потрібно діяти) визначається незалежно від (морального) блага. Деонтологічні теорії з необхідністю породжують «категоричні імперативи» (тобто обов'язки, незалежні від будь-якої теорії добра). Тут наголос на діях, а не на результатах, як в утилітаризмі» [24]. Отож, класичним трактуванням суті деонтології є наголос на ідеї, що обов'язок людини – робити те, що є морально правильним, і уникати того, що є морально неправильним, незалежно від наслідків цього [21]. Утилітаристське твердження про те, що моральність дії залежить від її наслідків з точки зору деонтології є хибним.

Серед міркувань щодо особливостей деонтологічної етики, можна зустріти позицію, де деонтологія насправді акцентує увагу на цінності бути людиною і, при цьому, наголошує на практичній важливості таких принципів міжособистісної комунікації як-от: принципи (1) поваги до автономії, (2) благодійності, (3) нешкідливості дій, (4) справедливості. Означені принципи водночас виступають фундаментальними гуманістичними цінностями, орієнтація на які зрештою сприяє максимізації людського щастя (полегшенню страждань). Додамо, що вказані принципи засадничі для деонтологічної етики й важливі в усіх її практичних сферах – медичній, юридичній, екологічній, управлінській, комп'ютерно – технологічній, педагогічній тощо.

У напрацюваннях теоретиків деонтології можна відшукати обґрунтовану позицію, що деонтологічний підхід притаманний багатьом людським об'єднанням, які покладаються на моральні правила, які не містять жодних посилань на наслідки. При цьому психологи визнають, що наші моральні міркування базуються, принаймні частково, на дотриманні неконсеквенціалістичних моральних правил, прищеплених у дитинстві (тобто виконання норм, без апеляції до наслідків).

З іншого боку, маємо обґрунтоване твердження, що деонтологія завжди органічно входила до системи духовної культури. «У міру ускладнення соціального життя, розвитку моральної та етичної культури суспільство передавало все більший обсяг різних видів діяльності, що регулюють його життя, особливо під час вирішення конфліктів, спеціально виділеними та професійно підготовленим людям: лікарям, рятувальникам, юристам, поліцейським та військовим» [12, с. 50]. Не важко зауважити, що специфічною рисою представників згаданих професій є можливість впливу на людину, її життя і здоров'я, гідність, права і свободи, життєві перспективи. Тому не дивно, що для тих професій, завданням яких є збереження, охорона і захист найвищої соціальної цінності – людини, а також забезпечення її прав і свобод, з часом поставало питання формування системи морально-етичних вимог до змісту відповідної професійної діяльності. Іншими словами – виникала необхідність напрацювання системи спеціальних деонтологічних знань. Першими з відповідною проблематикою зіштовхнулися медики, згодом ідеї, принципи й норми деонтології поширилися і на інші професійні комунікативні простори

ри в основі яких відношення «людини – людина» і «фахівець – клієнт». Наголосимо, що сьогодні одним із таких просторів є цифровий простір, який активно накладається на життєвий (екзистенціальний) простір сучасної людини, а важливими суб'єктами творення і розвитку інфопростору є фахівці ІТ-галузі. Отож, звернення до деонтологічних аспектів професійної підготовки таких фахівців є цілком логічним і обґрунтованим. Зокрема, нині обговорюється ідея формування кібернетичної деонтології як «системи норм, вимог та принципів належної професійної поведінки у сфері кібернетичних відносин» [9, с. 244].

Зрештою, відзначимо, що застосований нами змістовний підхід до вивчення феномену деонтології шляхом аналізу наявних концептуальних її трактувань, змісту та функціональних завдань дозволяє стверджувати, що деонтологія сьогодні побутує як наука, оскільки характеризується такими категоріями як системність, змістовна верифікація, практичність, інституційність. Деонтологія має свій об'єкт (комунікативний простір у різних царинах суспільного життя (виробництва)) і предмет (поведінка суб'єктів певного комунікативного простору у зв'язку з характерними для цього простору нормами, вимогами й принципами морально-етичного характеру). Деонтологічному знанню притаманний власний понятійно-категоріальний апарат, який незалежно від специфіки комунікативного простору, до якого застосовується деонтологічний підхід – медицина, юриспруденції, управління, соціальна робота, педагогіка, екологія тощо, прийнято відносити поняття «належне», «обов'язок», «імператив», «відповідальність», «деонтологічний підхід» [14; 21; 26; 27]. Вказані поняття безперечно входять у *понятійний тезаурус проблематики* ціннісно-деонтологічної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі, а тому потребують спеціальної дослідницької уваги.

Поняття «належне» для деонтології відіграє принципову роль, адже власне термін «деонтологія» грецького походження і в перекладі означає науку про *належне*. Категорія належного, протилежна сущому, застосовується в осмисленні моральних ідеалів. При цьому належне має мотиваційний та програмуєчий характер, визначає напрямок руху від наявного стану до бажаного (ідеального): «належне, пронизуючи усю структуру людської діяльності, є інтенціонально-процесуально-результативним порівнянням фактичної реальності та її ціннісно-орієнтованої мо-

дифікації, що іде у далеку перспективу, та що переводиться зусиллями людей з потенційної можливості в актуальну дійсність» [26, с. 81]. Наслідком такого порівняння є практична промоція певних цінностей в актуальну дійсність, їхнє опередмечування. Дихотомія феноменів «сущє» і «належне» відкриває шлях у перспективу, реальні обриси якої ґрунтуються на цінностях, що їх людина сприйняла як належні, як свої внутрішні імперативи – цінності-норми. Належне також можна охарактеризувати як ідеальний проєкт майбутнього. В аксіологічному контексті належне є підстави віднести до позитивних цінностей, адже належного прагнуть, воно перевершує сущє і в діалектичній єдності з ним визначає бажане майбутнє.

Важливою для нашої дослідницької проблематики є аргументована думка, що етикою належного в обґрунтування моральних дій покладено універсальні цінності (зрештою, цінності в принципі). «Обов'язки особи повинні відповідати не тільки закону чи загальноприйнятим принципам, але й впливати з бажання діяти відповідно до цих цінностей» [27, с. 117]. З цієї думки логічна 1) констатація зв'язку між сформованістю і рівнем аксіологічної культури й змістом життєдіяльності (зокрема, професійної діяльності), а також 2) визнання того факту, що реалізація належного набуває/не набуває морального характеру залежно від сприйнятих особою цінностей-ідеалів і цінностей норм.

Прикметно, що категорія належного не є статичною: «воно (належне – автор) є варіативною та може змінюватися залежно від багатьох факторів – часового, просторового, ментального, світоглядних та комунікативних ознак тощо». Вказане має принципове значення, адже зумовлює динамічність деонтологічних приписів, їхню кореляцію з поточною і прогнозованою суспільно-історичною ситуацією.

Реалізація належного вочевидь пов'язана з реалізацією деонтологічних правил. Типовим для таких правил є: 1) ці правила виконання обов'язків виражають імперативи або накази, що їм має коритися людина; 2) правила можуть бути як позитивними, так і негативними (чини, щоб було добре/не чини, бо буде погано); 3) ефективна реалізація деонтологічних правил передбачає чітке розуміння сфери застосування правила та оцінку того, чи підпадає дія або поведінка під цю сферу або виходить за межі цієї сфери. Зрештою, з уявлень про належне постають вимоги,

правила й обов'язки, виконання яких, маючи морально-орієнтований характер, ціннується й є цінністю деонтологічного порядку. Отже, *належне потрактуємо як ціннісний орієнтир, що визначає обриси майбутнього й способи його практичного досягнення шляхом дотримання норм і правил, а також через виконання прийнятих особою обов'язків.*

Ще одним принциповим поняття деонтологічного ряду є поняття «обов'язок». На побутовому рівні обов'язок визначається як необхідність виконувати певні дії або дотримуватися певних настанов, що забезпечується або зовнішнім примусом, або внутрішнім переконанням. Між тим, глибше вивчення феномену обов'язку вказує на його багатогранність й специфічність.

Показовим є той факт, що нині в етиці напрацьовані різні способи розрізнення змісту обов'язку, зокрема варто згадати такі дихотомії як-от 1) обов'язок стосовно самого себе й обов'язок стосовно інших людей (І. Кант), 2) обмежуючі (негативні обов'язки) і розширювальні (позитивні обов'язки) (І. Кант), 3) обов'язки людини і обов'язки громадянина (С. Пуфендорф), 4) природні обов'язків і обов'язки у деонтологічному дискурсі (Дж. Ролз). Крім того, предметом обговорення й засобами конструювання етичних концептів є такі феномени як-от моральний обов'язок, релігійний обов'язок, суспільний (загальносоціальний) обов'язок, універсальний обов'язок, професійний обов'язок і корпоративний обов'язок. Зрештою, саме обов'язок постає джерелом імперативу і вимагає коритися моральним законам, поступитися власними потребами і подолати особисті схильності. «Тільки обов'язок, а не який-небудь інший мотив (схильність, почуття та інше), надає вчинку моральний характер».

Основою деонтологічної етики при ухваленні морального рішення є моральний обов'язок: люди повинні виконувати свій моральні обов'язки, а не розмірковувати про можливі наслідки своїх дій. Американський знавець етичних концепцій Джеймс Рейчелс аналізуючи феномен морального обов'язку, наголошує на тому, що він не залежить від наших бажань. Моральні вимоги мають категоричний характер, а їхня реалізація не завжди приносить безпосереднє задоволення виконавцю. Втім, моральний вчинок і гедоністична поведінка, як правило, на різних полюсах, вказує Рейчелс [28, с.121]. Зауважимо, що і згідно з Кантом [29], чинити правильно означає зважати не на наслідках дій, а на ґрунту-

ватися на доброму намірі вчинення цих дій. Люди зобов'язані діяти правильно, навіть ризикуючи завдати собі шкоди. З деонтологічної точки зору, обов'язок визначається як необхідність слідування певній моделі поведінки, що виражається у виконанні певних дій або утриманні від їх здійснення. Водночас, особливістю обов'язку є те, що він інтегрує в собі внутрішню моральну необхідність виконання об'єктивно існуючих суспільних зобов'язань, необхідність визначеної лінії поведінки, що диктується потребами суспільства.

Наголосимо, що моральне зобов'язання може виникати із зовнішнього чи внутрішнього джерела, наприклад, набору правил, властивих всесвіту (етичний натуралізм), релігійного закону або набору особистих чи культурних цінностей (будь-яка з яких може суперечити особистим бажанням) [28]. Розмірковуючи на тему обов'язків американський мислитель Джон Ролз вказував на те, що на відміну від природних обов'язків (наприклад, обов'язок допомагати нужденному, обов'язок не завдавати шкоди іншим; обов'язок не завдавати непотрібних страждань), обов'язки у деонтологічному дискурсі стосуються встановлених правил участі в справедливих соціальних інститутах, якими кожен із нас користується щодня. Фактично, у Ролза обов'язки є наслідком добровільних рішень кожного морального індивіда щодо норм і принципів функціонування суспільства.

Висновки. Принциповим моментом для розуміння феномену обов'язку є його трактування як внутрішньої настанови особи чинити керуючись певними нормами й цінностями [24, с. 442]. Аби виконувати керуючу функцію, норми і цінності повинні мати схвалення і визнання у межах певного соціуму, або у межах певного комунікативного простору (наприклад, професійної спільноти фахівців ІТ-галузі).

З цього випливає, що у виконання обов'язку насправді закладено позитивна ціннісна орієнтація, але реалізація її передбачає самостійне, усвідомлене вольове зусилля. Здатність до такого зусилля передбачає сформованість аксіологічної й деонтологічної компетентностей, що корелює з утвердженням гуманістичної парадигми поступу сучасного інформаційного суспільства. Відтак феномен обов'язку має стати предметом осмислення й осягнення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі.

Список бібліографічних посилань

1. Prichard H.A. Does Moral Philosophy Rest on a Mistake? From Moral Obligation: Essays and Lectures, Oxford: Clarendon Press, 1949. Pp. 1–17.
2. Ross. W.D. The right and the good. Indianapolis: Hackett Pub. Co., 1988, vi, 176 p.
3. Ролз Дж. Теорія справедливості. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 822 с.
4. Scanlon T.M. What We Owe to Each Other. Harvard University Press, 1998. 420 p.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
6. Gert B. Morality: A New Justification of the Moral Rules. Oxford: Oxford University Press, 1988. Pp. 9–10.
7. Yama H. Morality and Contemporary Civilization: A Dual Process Approach. *Adapting Human Thinking and Moral Reasoning in Contemporary Society*. In V. Salvano-Pardieu (Ed.). IGI Global, 2019. Pp. 92–114.
8. Scheffler S. Human Morality. Oxford: Oxford University Press, 1992. 160 p.
9. Діордіца І. Засади кібернетичної деонтології через співвідношення суцього та належного. *Підприємництво, господарство і право*, 2019. № 12. С. 244–249.
10. Задорожна-Княгницька А.В. Деонтологічна підготовка менеджерів освіти в університетах: теорія і практика. Маріуполь: МДУ, 2017. 372 с.
11. Чумак А.В. Деонтологія – наука про поведінку фахівців системи «людина-людина». *Педагогічні науки*, 2011. Вип. 60. С. 297–302.
12. Артемов В.Ю. Теоретико-концептуальні засади формування деонтологічної компетенції фахівців у системі вищої освіти. Київ: Наук.-вид. центр Національного авіаційного університету, 2015. 298 с.
13. Василюєва М.П. Теорія педагогічної деонтології. Харків: Нове слово, 2003. 216 с.
14. Матвійчук А.В. Екологічна деонтологія: філософсько-методологічне осмислення наукових перспектив: монографія. Рівне: Видавець О. Зень, 2014. 400 с.
15. Lehtonen T. Ethics of Security: From Personal Safety to Cyber Security. *Multidisciplinary Approaches to Ethics in the Digital Era*. In M.N. Taskiran, F. Pinarbaşı (Eds.). Hershey, PA: IGI Global, 2021. Pp. 44–59.
16. Torres P.L., Kucharski M.V.S. The Utilization of Concept Maps as Knowledge Systematization and Text-Authoring Tools in Collaboration-Based Educational Processes: The LOLA Experiment. *Virtual Learning Environments: Concepts, Methodologies, Tools and Applications*. In 3 Vol. IGI Global, 2012. Vol. II. Pp. 606–622.
17. McCray C. Ethical Theory and Its Application Teaching Marginalized Populations. *Critical Essays on the New Moral Imperative for Supporting Marginalized Students in PK-20 Education*. In R.J. Blankenship (Ed.). IGI Global, 2019. Pp. 1–31.
18. Ortmann, L.W. Defining Public Health Ethics for Practitioners. Narrative Ethics in Public Health: The Value of Stories. In Barrett, D.H., Ortmann, L.W., Larson, S.A. (Eds). Springer, Cham, 2022. Pp 3–22. Retrieved 23.06.2022, from https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-030-92080-7_1.
19. Fransson G. Understanding Morality and Ethics: Maneuvering Ethical Dilemmas in Digital Educational Contexts. Teacher Education for Ethical Professional Practice in the 21st Century. In O. Dreon and D. Polly (Eds.). IGI Global, 2017. Pp. 72–97.

20. Матвійчук А.В. Місце деонтологічної теорії у практиці вищої школи. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*, 2019. Вип. 3(52). С. 40–46.
21. Alexander L., Moore M. Deontological Ethics. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2007. Nov 21. Retrieved from 28.06.2022, <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-deontological/#DeoThe>.
22. Ciulei T. Comparative Analysis of the Codes of Ethics in Top Universities in Romania. Ethics in Research Practice and Innovation. In A. Sandu, A. Frunza, E. Unguru (Eds.). IGI Global, 2019. Pp. 88–92.
23. Задорожна-Княгницька Л.В. Теорія і методика деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Маріуполь, 2018. 621 с.
24. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В.І. Шинкарука та ін. Київ: Абрис, 2002. 751 с.
25. Deontological (or "duty-based") Ethics. *Center for the Study of Ethics in the Professions* (Illinois Institute of Technology). Retrieved 20.05.2022, from <https://ethics.iit.edu/teaching/deontological>.
26. Kagan Sh. Deontological Desert. *Philosophies*, 2022. No 7(1). Retrieved 08.07.2022, from <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Millennium.aspx>.
27. Schuessler R. Why deontologists should reject agent-relative value and embrace agent-relative accountability. *Zeitschrift für Ethik und Moralphilosophie*, 2020. No 3. Pp. 315–335.
28. Rachels J. Elements of Moral Philosophy. 4th ed. Boston: McGraw-Hill, 2003. 251 p.
29. Кант И. Критика практического разума. Соч. в 6 т. Т. 4, Ч. 1. Москва: Мысль, 1965. С. 311–501.
- References**
1. Prichard, H.A. (1949). Does Moral Philosophy Rest on a Mistake? from Moral Obligation: Essays and Lectures, Oxford: Clarendon Press. Pp. 1–17.
2. Ross, W.D. (1988). The right and the good. Indianapolis: Hackett Pub. Co., vi. 176 p.
3. Rawls, J. (2001). Theory of justice [trans. from English]. Kyiv: Solomia Pavlychko Publishing House "Osnovy". 822 p.
4. Scanlon, T.M. (1998). What We Owe to Each Other. Harvard University Press. 420 p.
5. Goncharenko, S.U. (2011). Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary. Rivne: Volynsky charms. 552 p.
6. Gert, B. (1988). Morality: A New Justification of the Moral Rules. Oxford: Oxford University Press. Pp. 9–10.
7. Yama, H. (2019). Morality and Contemporary Civilization: A Dual Process Approach. In V. Salvano-Pardieu (Ed.). *Adapting Human Thinking and Moral Reasoning in Contemporary Society*. IGI Global. Pp. 92–114.
8. Scheffler, S. (1992). Human Morality. Oxford: Oxford University Press. 160 p.
9. Diorditsa, I. (2019). Fundamentals of cybernetic deontology through the relationship between the real and the proper. *Entrepreneurship, economy and law*, 12: 244–249.
10. Zadorozhna-Knyagnytska, L.V. (2017). Deontological training of education managers in universities: theory and practice. Mariupol: Mariupol State University. 372 p.
11. Chumak, L.V. (2011). Deontology is the science of the behavior of specialists in the "human-human" system. *Pedagogical sciences*, 60: 297–302.
12. Artemov, V.Yu. (2015). Theoretical and conceptual foundations of the formation of deontological competence of specialists in the system of higher education. Kyiv: Scientific and Publisher Center of the National Aviation University. 298 p.
13. Vasylieva, M.P. (2003). Theory of pedagogical deontology. Kharkiv: New Word. 216 p.
14. Matviychuk, A.V. (2014). Ecological deontology: philosophical and methodological understanding of scientific perspectives: monograph. Rivne: Publisher O. Zen. 400 p.
15. Lehtonen, T. (2021). Ethics of Security: From Personal Safety to Cyber Security. In Taskiran, M.N. & Pinarbaşı, F. (Eds.). *Multidisciplinary Approaches to Ethics in the Digital Era* / Hershey, PA: IGI Global. Pp. 44–59.
16. Torres, P.L., Kucharski M.V.S. (2012). The Utilization of Concept Maps as Knowledge Systematization and Text-Authoring Tools in Collaboration-Based Educational Processes: The LOLA Experiment. *Virtual Learning Environments: Concepts, Methodologies, Tools and Applications*. In 3 Vol. IGI Global, Vol. II. Pp. 606–622.
17. McCray, C. (2019). Ethical Theory and Its Application Teaching Marginalized Populations. In R.J. Blankenship (eds.). *Critical Essays on the New Moral Imperative for Supporting Marginalized Students in PK-20 Education*. IGI Global. Pp. 1–31.
18. Ortmann, L.W. (2022). Defining Public Health Ethics for Practitioners. In D.H. Barrett, L.W. Ortmann, S.A. Larson (eds). *Narrative Ethics in Public Health: The Value of Stories*. Springer, Cham. Pp 3–22. Retrieved 23.06.2022, from https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-030-92080-7_1.
19. Fransson, G. (2017). Understanding Morality and Ethics: Maneuvering Ethical Dilemmas in Digital Educational Contexts. In O. Dreon and D. Polly (eds.). *Teacher Education for Ethical Professional Practice in the 21st Century*. IGI Global. Pp. 72–97.
20. Matviychuk, A.V. (2019). The place of deontological theory in higher school practice. *Scientific works of the National Aviation University. Series: Legal Bulletin "Air and Space Law"*, 3(52): 40–46.
21. Alexander, L., Moore, M. (2007). Deontological Ethics. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Nov 21. Retrieved 28.06.2022, from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-deontological/#DeoThe>.
22. Ciulei, T. (2019). Comparative Analysis of the Codes of Ethics in Top Universities in Romania. In A. Sandu, A. Frunza, E. Unguru (eds.) *Ethics in Research Practice and Innovation*. IGI Global. Pp. 88–92.
23. Zadorozhna-Knyagnytska, L.V. (2018). Theory and methodology of deontological training of education managers in universities: Theses of Doctor Science Dissertation in Pedagogy. Mariupol. 621 p.
24. Philosophical encyclopedic dictionary. In V.I. Shinkaruk et al. (Ed.). Kyiv: Abrys, 2002. 751 p.
25. Deontological (or "duty-based") Ethics. *Center for the Study of Ethics in the Professions* (Illinois Institute of Technology). Retrieved 20.05.2022, from <https://ethics.iit.edu/teaching/deontological>.
26. Kagan, Sh. (2022). Deontological Desert. *Philosophies*, 7(1). Retrieved 08.07.2022, from <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Millennium.aspx>.
27. Schuessler, R. (2020). Why deontologists should reject agent-relative value and embrace agent-relative accountability. *Zeitschrift für Ethik und Moralphilosophie*, 3: 315–335.
28. Rachels, J. (2003). Elements of Moral Philosophy. 4th ed. Boston: McGraw-Hill. 251 p.
29. Kant, I. (1965). Critique of practical reason. Op. in 6 vol., Vol. 4, part 1. Moscow: Thought. P. 311–501.

SHLIKHTA Ganna

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Professor of the Department of Information and Communication Technologies,
Rivne State University of Humanities

**THE PHENOMENON «DEONTOLOGY» IN THE PROFESSIONAL TRAINING
OF FUTURE IT INDUSTRY SPECIALISTS**

Summary. *The article analyzes the study of the "deontology" phenomenon, highlights the fundamental role of the deontological aspect in the professional training of future specialists in the IT industry.*

The results of a comparative analysis of experience and existing conceptual interpretations, content and functional tasks of deontology are presented. It is emphasized that the basic thesis of our research is the high-quality professional training of IT specialists, which is impossible without the formation of an axiological culture and deontological type of thinking, which is confidently confirmed by the scientific materials of philosophers and modern researchers.

A fair consequence is the growing attention to the educational component of forming a corps of specialists in the field of computer sciences and information technologies. So, the purpose of the article is to prove the thesis that high-quality professional training of specialists in the IT industry is impossible without the formed deontological competence.

It is noted that in scientific practice, several terms are simultaneously used to denote the relevant section of

ethics: deontology, ethics of duty, theory of what is proper. In our reasoning, we will mainly use the term "deontology", which at one time was introduced into scientific circulation by the British thinker Jeremy Bentham in the 1834 work "Deontology or the Science of Morality". It is revealed that the ethics of what is appropriate in the justification of moral actions are based on universal values (after all, values in principle).

It is pointed out that the implementation is promising. It is noted that a positive value orientation is actually embedded in the fulfillment of the duty, but its implementation requires an independent, conscious effort of will. Therefore, the perspective of understanding and understanding the phenomenon of duty in the process of professional training of future specialists in the IT industry is indicated.

Keywords: *high education; professional education; deontology; Science of Morality; IT specialists*

*Одержано редакцією 12.08.2022
Прийнято до публікації 03.09.2022*